

6. Суперанская А.В. Заимствование слов и практическая транскрипция / А.В. Суперанская. — М.: Изд-во АН СССР, 1962. — 48 с.
7. Суперанская А.В. Теоретические основы практической транскрипции / А.В. Суперанская. — М.: Наука, 1978. — 284 с.
8. Українська мова: Енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. — 752 с.
9. Хауген Э. Процесс заимствования / Э. Хауген // Новое в лингвистике. — М.: Прогресс, 1972. — Вып. 6. — С. 344 — 382.
10. Bloomfield L. Language / L. Bloomfield. — New York, 1935. — 564 p.
11. Savory T.H. The Language of Science. Its Growth, Character and Usage / T.H. Savory. — London: Townbridge Printers, LTD, 1953. — 184 p.

Summary

The present article is devoted to some theoretical problems of lexical borrowing. Numerous classifications of different types of borrowed lexical units and their analyses are presented. Different criteria of classification are closely dealt with. The article also touches upon the conditions necessary for the assimilation of borrowed lexical units in the target language.

УДК 811.112.2'373'373.421

НЕІМАТ: ДО ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ

Близнюк Людмила

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Єдинак Наталія

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Кожен народ чи нація має особливі ключові поняття, у яких розкривається особливості мислення і ментальності. Одним із найважливіших понять для будь-якого народу є поняття "Батьківщина" – складне і багатогранне. Воно відображає емоційні переживання, географічні прив'язаності та історичні традиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слово Батьківщина у різних мовах завжди було об'єктом дослідження багатьох науковців. До цієї теми звертались І. Сандомирська, А. Вежбицька, В. Телія. Не виключенням були дослідження лексеми німецької мови *Heimat*. Х. М. Януш досліджувала ідеологічну

складову лексеми *Heimat*. Порівняльне дослідження національно специфічного змісту понять *Батьківщина/Heimat* на матеріалах російської і німецької мови проводила Казакова Н.Ю. Національно-культурну специфіку даного концепту досліджувала Чеснокова Л. В.

Мета даної статті полягає у розкритті суті та особливостей походження німецького концепту *Heimat* та визначення синонімічного ряду даного поняття.

Викладення основного матеріалу.

Вживаючи ті чи інші слова мало хто задумується над тим звідки пішло слово і яке його первинне значення. Звернення до словників, зокрема до етимологічних, розширює знання не тільки у сфері мовознавства, а й у сфері історії, культури.

Етимологічні дослідження слова – це звернення в минуле мови. Такі розвідки дають можливість встановити походження слова, його структуру, значення, колишні словотвірні зв'язки та фонетичні зміни.

В етимологічному словнику німецької мови дається таке тлумачення лексеми *Heimat*: "*Ort, Land, wo man geboren, wo man zu Hause ist, Vaterland*", це місце, країна, де людина народилась, почувається як вдома, Батьківщина [5]. З етимологічної довідки видно, що ця лексема не є запозиченою з інших мов, вона зустрічається в формах, які утворились від іменника *Heim* з додаванням західногерманського суфікса *-ōdja*, давньоверхньонімецького *-ōti*. ("*Die nur auf das dt. Sprachgebiet beschränkten Formen ahd. heimōti n. (11. Jh.), mhd. heimuot(e), heimōt(e), heimōde f. n., mnd. hēmōde f. n. sind Bildungen zu dem unter Heim (s. d.) behandelten Substantiv mit dem Suffix westgerm. -ōdja-, ahd. -ōti (s. Einöde sowie Armut, Kleinod, Zierat). Heimat (mit Wandel von ö zu ā) begegnet seit dem 15. Jh. und wird vom 16. Jh. an vorherrschend. Neutrales Genus ist bis ins 17. Jh. gebräuchlich, danach nur noch in Mundarten. – heimatlich Adj. 'in der Heimat vorhanden, die Heimat betreffend, zu ihr gehörend' (18. Jh.)*") [5]

У словнику "Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm" слово *Heimat* має декілька значень. В побутовому вжитку це країна або місцевість, де народились або надовго затримались ("*heimat, das land oder auch nur der landstrich, in dem man geboren ist oder bleibenden aufenthalt hat*"); рідну домівку або майно ("*selbst das elterliche Haus und besitzthum heiszt so, in Baiern*"). Ще одне значення – небо. Мається на увазі, що за християнським віруванням небо – це справжній дім християнина на противагу землі, де він живе у якості гостя ("*dem christen ist der himmel die heimat, im gegensatz zur erde, auf der er als gast oder fremdling weilt*") [1]

"Duden – Deutsches Universalwörterbuch" містить два визначення лексеми *Heimat*

a) *Land, Landesteil oder Ort, in dem, man [geboren und] aufgewachsen ist oder sich durch ständigen Aufenthalt zu Hause fühlt (oft als gefühlsbetonter Ausdruck enger Verbundenheit gegenüber einer bestimmten Gegend);*

b) *Ursprungs-, Herkunftsland eines Tiers, einer Pflanze, eines Erzeugnisses, einer Technik oder anderes* [2].

Перше з них ґрунтується на людських почуттях, на приналежності людини до того чи іншого місця в залежності від того, де він народився, ріс. Дане значення

ґрунтується на прихильності людини до якого-небудь місця. Однак з визначення також випливає, що батьківщиною людина може назвати те місце, де вона живе тривалий час.

Друге значення відображає суто матеріальну сторону, так як вказує на країну походження, зародження або ж створення тваринного, рослинного світу чи світу техніки, винаходів.

Як бачимо, слово *Heimat* співвідноситься не тільки з конкретною країною чи містом. Значення даної лексеми може відноситись до людей, до мови і до релігії.

Лексема *Heimat* походить від загально німецького кореня "*heim*". За словником братів Грімм "*heim*" – "дім", "місце проживання" або "*село*" у значенні місця де відчуваєш себе як вдома [1].

Х. М. Януш у своєму дослідженні вказує, що германський корінь "*heim*", в свою чергу, походить від індогерманського "*kei*", що означає "*liegen*" ("лежати, бути розміщеним, розташовуватися") або "*ruhen*" ("відпочивати, спочивати"). Слово "*keimai*" грецького походження і означає "*ich liege*" ("я лежу"). В готській мові зустрічаються також прикметники із коренем "*heim*". Наприклад: "*anheimig*" – *zu Hause befindlich* (той, що знаходиться вдома), "*abheimig*" – *fern von zu Hause befindlich* (той, що знаходиться далеко від дому) [8].

В давньоверхньонімецькій мові на позначення поняття "батьківщина" вживались слова "*heimingi*", "*heimoti*", "*heimwist*". Поряд з цими словами існували й інші. Наприклад "*heim*", що означає "*nach Hause*" (додому), "*heimi*" – "*zu Hause, daheim*" (вдома) und "*heimina*" – "*von Hause*" (weg) (з дому).

В давньоскандинавській мові вживали слово "*heimr*", яке означало не тільки батьківщину, але й цілу Землю або частину суші, яка заселена людьми. Для позначення місця проживання окремих людей використовували слово "*heimili*". В багатьох германських мовах зустрічається корінь "*heim*". Наприклад англійське слово "*home*" має в своїй основі давньоанглійський корінь "*hām*". Недаремно деякі назви міст зберегли цей корінь. Наприклад: Birmingham, Nottingham і т. д. [8].

Можна зробити висновок, що етимологічне походження лексеми *Heimat* вказує більше на його емоційну наповненість а не на прив'язаність до географічної точки.

Німецький словник синонімів дає такі синоніми до слова "*Heimat*": *Heimatland, Vaterland*.

За тим же словником "*Duden...*" *Heimatland* має такі значення:

1. Land, aus dem jemand stammt und in dem er seine Heimat hat (Країна, з якої хтось походить і в якій цей хтось має свою батьківщину)

2. Homeland (Батьківщина) [2]

В деяких джерелах *Heimatland* перекладається як "місце відпочинку".

Крім того синонімами концепту *Heimat* можна вважати і такі терміни: *Elternhaus* "батьківський дім", *Geburtsland* "рідна земля", *Geburtsstätte* "місце народження", *Heim* "батьківський дім", *Heimstätte* "рідне місце", *Vaterhaus* "батьківський дім", *Vaterstadt* "рідне місто" (дослівно "батьківське місто"), *Mutterland* "батьківщина", *Elternland* "край, в якому жили пращури" та ін [3].

Висновки. Таким чином, наявність Батьківщини – одна з основних духовних потреб людини. Це слово існує у всіх мовах, але кожен народ вкладає у нього свої емоційні змісти.

Особливістю німецької лексеми *Heimat* є його зв'язок з місцем (регіоном) де народилась і виросла людина, а не з великою державою. Емоційна складова лексеми *Heimat* дозволяють віднести її до одного з основних концептів німецької культури, який має три складники: понятійний, асоціативно-образний та ціннісний. Саме дослідження цих трьох складових концепту HEIMAT і буде перспективою наших подальших розвідок.

Література

1. Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig 1854-1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. Online-Version vom 09.03.2016.
2. Duden – Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. von M. Wermke. 3., neu, bearb. und erw. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 1996. – 1816 S.
3. Gorner Herbert. Synonym Wörterbuch / H. Gorner, G. Kempcke. – 6 Aufl. – Leipzig: VEB Bibliographisches Inst., 1980. – 644 s. – 3.85.
4. Paul Hermann. Deutsches Wörterbuch / H. Paul; bearb. von A. Schirmer. – 6 Aufl. – Halle (Saale): VEB Max Niemeyer, 1959. – 784 s.
5. Wörter und Wendungen: Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch / hrsg. von E. Agricola unter Mitw. von H. Gorner und R. Kufner. – Leipzig: VEB Bibliogr. Inst., 1962. – 792 S.
6. Казакова Н. Ю. Общечеловеческие ценности Родина/Дом/Семья – Heimat/Haus/Familie в языковом сознании: на материале русского и немецкого языков: автореферат дис. ... кандидата филологических наук: 10.02.19 / Н. Ю. Казакова; Ин-т языкознания РАН. – Москва, 2013. – 21 с.
7. Криворотова К. В. Иерархическое строение концепта Heimat (на основе анализа словарных дефиниций и диалектных данных немецкого разговорного языка) [Электронный ресурс] // Вестник ЛГУ им. А.С. Пушкина. 2012. – №4. – Режим доступа: <http://goo.gl/n7yAiZ> (дата обращения: 09.05.2016). – Заглавие с экрана.
8. Януш Х. М. Семантична реконструкція слів Heimat і Vaterland як ключових складових лінгвокультурного концепту "Батьківщина" в німецькій мові [Електронний ресурс] / Х. М. Януш // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 5. – С. 291-296. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_5_50 (дата звернення: 29.04.2016). – Назва з екрану.

Summary

Article is devoted to research of the German word *Heimat*. The article investigates the origin of the word *Heimat* and its etymological row. It was established that feature of the German lexeme *Heimat* is its connection with the place, where a person was born and grew up, but not with the big state. Emotionality of the lexeme *Heimat* allows to take it to one of the main concepts of the German culture.